120-124 NOA norsk som andrespråk · Årgang 27 · 1/2011

Bokomtale

Pia Quist & Bente A. Svendsen (red.): *Multilingual Urban Scandinavia. New Linguistic Practices.* Multilingual Matters 2010. 252 (+ xxiii) sider.

Av Stian Hårstad
Høgskolen i Sør-Trøndelag

Mange skandinaviske byer har hatt innslag av flerspråklighet gjennom flere århundrer, men språkmangfoldet – både på individ- og samfunnsnivå – har opplagt blitt drastisk intensivert som følge av de siste 30–40 årenes migrasjonsprosesser: Aldri før har så mange ulike språk vært i bruk side om side i vår del av verden. Denne situasjonen avføder naturlig nok en rekke interessante problemstillinger for språkforskere av forskjellig slag, og antologien *Multilingual Urban Scandinavia* legger nettopp den relativt nye språklige pluraliteten i Skandinavia under lupen.

Nitten svenske, danske og norske forskere leverer til sammen seksten bidrag som favner bredt, selv om de med få unntak beveger seg i et teorilandskap som kan kalles lingvistisk antropologi eller sosiolingvistikk i vid forstand. De mer psykolingvistiske eller kognitive aspektene ved to- og flerspråklighet berøres derimot i liten grad. Undertittelen "New Linguistic Practices" antyder ytterligere hva som anses som det dominerende epistemologiske rammeverket for disse forskningsbidragene: Forståelsen av språk og språkbruk som *praksis* understreker et grunnleggende (sosial-)konstruktivistisk perspektiv, noe som også blir berørt av redaktørene i et relativt kortfattet, men meget innsiktsfullt introduksjonskapittel. Der blir det dess - uten gjort rede for artikkelsamlingens tematiske avgrensninger: Hovedfokuset ligger på unge språkbrukere i urbane områder med relativt stor andel av minoritetsspråklige. I den samme innledningsbolken presenteres videre et begrep som går igjen som et ledemotiv gjennom resten av artikkelsamlingen, nemlig *multietnolekt* ("multiethnolect"). Dette viser kort sagt til en varietet av et majoritetsspråk som på ulike vis er preget av interferens fra ett eller flere minoritetsspråk. Samtlige studier i antologien har denne språklige størrelsen eller praksisformen som sitt studieobjekt, om enn med nokså for-

skjellige tilnærminger. Det paradoksale og problematiske med å operere med en tilsynelatende enhetlig "lekt"-term i en slik praksisorientert, konstruktivistisk ramme blir behørig påpekt både av redaktørene og andre bidragsytere, men kanskje kunne denne diskusjonen fått enda større plass innledningsvis.

De seksten artiklene er organisert i fem tematiske bolker som spenner fra forskningshistoriske oversikter til fonetiske analyser og nærlesing av litterære tekster. Av plasshensyn kan ikke alle kapitlene presenteres her, så gjennomgangen må begrenses til å omfatte noen nedslag som kan vise både bredden og dybden i antologien.

Den første seksjonen består av tre relativt kortfattede presentasjoner av forskningen i det som kan kalles "nye" flerspråklige miljøer i hhv. Sverige, Danmark og Norge, dvs. urbane områder som har hatt betydelig innvandring fra 1970-årene og fram til i dag. Sverige har gjennom hele denne perioden hatt den absolutt største graden av fleretnisitet og dermed også flerspråklighet, og det er derfor ikke overraskende at svenskene har ligget først i løypa på dette forskningsfeltet. Danske og norske forskningsmiljøer har etter hvert gjort store framskritt, særlig på 2000-tallet, men ennå ligger mye uutforsket, og alle de tre artikkelforfatterne (Sally Boyd og redaktørene) skisserer avslutningsvis hvor veien kan gå videre i framtidig forskning. Oversiktsartiklene er interessante framstillinger av sentrale utviklingslinjer innenfor det aktuelle forskningsområdet, men en kunne likevel ønske seg en mer eksplisitt historiserende artikkel som setter vår tids situasjon inn i en enda større sammenheng.

Det har ved flere anledninger blitt framhevet at forskning på språkbruk i multietniske miljøer har fokusert mye på det *leksikalske* nivået. Det er derfor gledelig å se at hele fem artikler (bokas andre og tredje seksjon) er viet studier av morfologiske, syntaktiske, fonologiske og prosodiske forhold. Her viser blant annet Lena Ekberg hvordan bestemmerordet "sån" tidvis erstatter den ubestemte artikkelen blant unge språkbrukere i Malmö. Natalia Ganuza diskuterer et etter hvert velkjent syntaktisk fenomen, nemlig brudd på den såkalte V/2-regelen, som oppfattes som et typisk trekk ved talespråket til multietnisk ungdom i alle de skandinaviske landene. Også Ganuzas framstilling er basert på materiale fra svenske språksamfunn. Den manglende inversjonen av setningsledd blir drøftet i en norsk kontekst i Toril Opsahl og Ingvild Nistovs artikkel. På grunnlag av datamateriale fra Oslo påviser de hvordan avvikende leddstilling forekommer vesentlig mer frekvent i samtaler mellom jevnaldrende informanter enn mellom informant og forsker. De trekker dessuten fram avvikende genusmarkering som et

trekk ved den multietnolektiske stilen, særlig i form av et "overforbruk" av maskulinum. Dette forholdet hevder de samtidig understøtter teorien om at maskulinum generelt har en posisjon som "default"-kategori.

De påfølgende to kapitlene belyser det som trolig blir opplevd som det aller mest saliente multietnolektiske særtrekket, nemlig fonetiske og prosodiske avvik i retning av "utenlandsk aksent". Som Petra Bodén er inne på i sin artikkel i denne seksjonen, vil nemlig "foreign-sounding" uttale for mange være mer markert enn avvik på morfologisk og syntaktisk nivå. Dette aspektet ved multietnolekten involverer suprasegmentale forhold som i mange tilfeller er krevende å bryte ned i analyserbare enheter i variasjonistisk forstand. Men Bodén lykkes godt i sine analyser av både taletempo og intonasjonsmønster, og hun påviser at visse prosodiske særtrekk hos ungdom i Malmö ikke kan være transfer-fenomener, men derimot del av en egen konvensjonalisert språklig praksis.

Den fjerde bolken er med sine fem kapitler den mest omfattende. Her finner vi studier av det vi kan kalle "språkets sosiale liv", dvs. mer etnografisk orienterte analyser av språklige praksiser og praksisfellesskap i multietniske miljøer. Språkets rolle i identitetskonstruering og -forhandling er et viktig tema, og det er særlig interessant å se hvordan de unge språkbrukernes individuelle og kollektive erfaringer av migrasjon og transnasjonalitet kommer til uttrykk gjennom språklig praksis. Finn Aarsæther utforsker i sin artikkel funksjonene og bruksområdene til den multietnolektiske stilen i Oslo, og et sentralt funn er hvordan denne praksisen i visse ungdomsmiljøer er knyttet til nettopp selvposisjonering og selviscenesettelse som "tøff" og "farlig". Videre viser Aarsæther hvordan bruken av multietnolekt også tangerer det tradisjonelle sosioøkonomiske øst–vest-skillet i Oslo. For informanter fra østkanten blir multietnolektiske trekk en måte å understreke tilknytningen til nettopp denne delen av byen på – og samtidig disassosiere seg med vestkanten. Det er også interessant å se i hvor stor grad termen "kebabnorsk" later til å være *eksonymisk*, altså en merkelapp som er satt på av utenforstående. Aarsæther påpeker at bare et fåtall av språkbrukerne selv har et forhold til dette begrepet, som nå har funnet veien inn i flere norsklæreverk.

Janus S. Møller, som i sitt bidrag utforsker samtaler mellom unge dansktyrkiske menn i Køge, er trolig den som i størst grad går i rette med den essensialismen som "lekt"-termen impliserer. Han avviser på en tankevekkende måte forestillingen om at språktrekk tilhører atskillbare språk, og han introduserer begrepet "polylingualism", basert på Hewitts

(1992) konsept ”poly-culture”, som et alternativ til ”multilingualism”: ”The speakers use *language* […] – not *languages*” (Møller, s. 128).

Bidragene fra Roger Källström og Jan Sverre Knudsen skiller seg fra de øvrige ved at de har litterære tekster som utgangspunkt. Källström analyserer hvordan multietnolektisk stil blir brukt som litterært virkemiddel av de svenske forfatterne Jonas Hassen Khemiri og Alejandro Leiva Wenger, mens Knudsen tar for seg språket i rapptekster fra det oslobaserte hiphop-kollektivet ”Minoritet1”. Han utvider den sosiolingvistiske tilnærmingen i *musikologisk* retning og setter særtrekk ved rappernes språkbruk – her er både prosodiske og syntaktiske fenomener trukket inn – i sammenheng med grunnleggende, stilistiske krav fra hiphop-sjangeren. En slik hybridisert språkpraksis, av brukerne selv omtalt som ”asfaltspråk” og ”gatespråk”, ser Knudsen som en viktig del av hiphop-aktørenes samfunnskritiske prosjekt. Deres ”alternative grammatikk” understreker og produserer en annerledeshet med etnisitet som en essensiell dimensjon, og sammen med språklige normer blir også andre sosiokulturelle strukturer utfordret: ”’Street language’ works as a cultural and social act of resistance.” (Knudsen, s. 160)

Den femte og siste seksjonen dreier seg om de *perseptuelle* sidene av det multietnolektiske. Her finner vi tre studier, én svensk og to danske, som på forskjellig vis undersøker språkbrukeres sosiolingvistiske bevissthet og holdninger til ulike språkpraksiser. Det kanskje mest fascinerende bidraget er Ellen Bijvoet og Kari Frauruds omfattende masketest-studie fra Stockholm. Her undersøkes unge stockholmeres reaksjoner på to talesekvenser – utført av samme person, men med multietnolektisk stil (”rinkebysvenska”) i ett tilfelle og en mer standardsvensk variant i det andre. Det er interessant å se hvordan én og samme språkprøve utløser vidt forskjellige assosiasjoner hos lytterne, og Bijvoet og Frauruds framstilling illustrerer på forbilledlig vis hvordan språklige varieteter kun eksisterer som mentale konstrukter.

Multilingual Urban Scandinavia gir gode og varierte innganger til et spennende forskningsfelt og presenterer empiriske tilfang som trass i sine åpenbare likhetspunkter ikke har vært sammenstilt i en slik utstrekning tidligere. Alle artiklene er interessant lesning, men noen innføringsbok kan dette ikke sies å være. Ettersom de analytiske og teoretiske tilnærmingene er så vidt forskjelligartete, kan det være en utfordring å henge med gjennom alle punktstudiene. Den store spennvidden mener jeg like fullt er en klar styrke ved denne antologien som helhet; så får heller den enkelte leser velge og vrake etter lyst og evne. Artiklene er for øvrig utstyrt med hensiktsmessige kryssreferanser som kan rettlede i en slik ”interessestyrt” lesing.

Det er flere forskningsprosjekter i gang i de skandinaviske landene, som kan gi stoff til en eventuell oppfølger til denne antologien. Det er mitt håp at en framtidig utgivelse i større grad vil inkludere studier av andre medieringsformer enn den muntlige. *Tale*språklige praksiser dominerer sterkt i denne artikkelsamlingen, og det vil definitivt være ønskelig å supplere med studier av bl.a. digitalt mediert språkbruk, noe også redaktørene selv er inne på i sin innledning. Fra et norsk ståsted må det dessuten være tillatt å ønske seg at også andre norske bysamfunn med betydelig flerspråklighet, f.eks. Drammen, Fredrikstad eller Kristiansand, blir gransket nærmere og trukket inn i et slikt trans-skandinavisk perspektiv.

Sitert litteratur

Hewitt, Roger. 1992. Language, youth and the destabilisation of ethnicity. I C. Palmgren, K. Lövgren og G. Bolin (red.). *Ethnicity in Youth Culture*. Stockholm: Stockholm University, 27–42.